

ОДРЖИВА ПОЉОПРИВРЕДА – ОСНОВА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА: ЕВРОПСКА ИСКУСТВА

Д. Томић¹, Весна Поповић², Мирјана Шуљманац-Шећеров³

Резиме: У овом раду аутори указују на међузависност одрживог и руралног развоја на глобалном нивоу. Посебно указују на динамичан привредни раст, раст броја становника на планети у периоду 1900 – 2050. године, као и на неминовност привредног раста и развоја, с једне стране и раубовања природних ресурса, с друге стране. Истичу, да су одржива пољопривреда и рурални развој перспективе европске, а у оквиру ње и српске пољопривреде.

Кључне речи: одрживост, село, развој, ресурси.

Крај света за унук⁴

У јапанском граду Кјото 17.02.2005. потписан је протокол којим се предвиђа смањење емисије штетних гасова за 2% до 2012. године⁵. Повећана емисија CO₂ у ваздуху (атмосфери) тзв., „стаклена башта“, могла би у дужем временском периоду да повећа просечну годишњу температуру ваздуха за 2 – 4 С°. То би проузроковало брже топљење леда на Гренланду и раст нивоа мора за 0,5 метара у наредних 50 – 100 година. Последице тога су оштећења приобалних области Европе (Холандија, Шпанија, Италија). У Италији су 3 – 4 регије претворене у пустиње. Очигледно је да су у току значајни климатски поремећаји на планети.

¹ Др Данило Томић, Регионална привредна комора, Нови Сад

² Др Весна Поповић, Институт за економику пољопривреде, Београд

³ Мр Мирјана Шуљманац-Шећеров, ПСЗ, Нови Сад

⁴ Питер Барет, Новости, 3. децембар 2004. стр. 7

⁵ Протокол нису потписали САД, Кина, Јапан и Аустралија. Оне мисле, а посебно САД, да би потписивање овог протокола било омча око врата за њихову економију.

Шта се (не)мења?

Планету Земљу чини водени и копнени део. Водени заузима 60%, а копнени 40% њене површине. Те пропорције се не мењају од постанка планете до данас. Укупна њена површина износи 13 милијарди хектара (шуме, прашуме, пустиње, степе итд.). Обрадива површина се креће од 1,3 милијарде хектара (1950) до 1,5 милијарди хектара (2002 година). Укратко, она износи око 10% од укупне површине планете и мање – више је константна. Међутим, број становника се драматично мења. У 1900-тој години живело је 1,5 милијарди; 1985. 5,0 милијарди, а 2050. године процене су да ће на планети живети 9,3 милијарди становника. У периоду 2015 – 2030. године просечна годишња стопа раста броја становника износиће 0,9%, а у периоду 2030 – 2050 године, 0,6%. То значи, да ће се обрадиве површине *per capita* смањивати са 0,23 (2002) на 0,16 хектара (2050 – према подацима FAO).

Ради поређења, Србија данас има 3,5 милиона хектара обрадивог земљишта и 7,5 милиона становника са тенденцијом смањења истих до 2020. године.

Укратко, на глобалном нивоу, у порасту су:

- број становника на планети;
- тражња за храном;
- животни стандард грађана;
- притисак на ресурсе;
- деградација земљишта, воде, ваздуха и биодиверзитета.

Због свега реченог, на глобалном нивоу се мења начин размишљања. Заштита окружења, животне средине (земљишта, воде, ваздуха и биодиверзитета) постаје изузетно значајна. Земљиште, вода и биодиверзитети су природни ресурси. Биодиверзитет постаје један од најважнијих природних ресурса. Имајући ово у виду, земље (старе чланице Европске уније – њих 15) воде политику смањења притиска на ресурсе и екстензификације производње, пре свега, због хиперпродукције хране и високог индекса самодовољности. Земље – новопримљене чланице (12) воде политику интензификације производње и потенцијала, ради раста извоза хране и прилива девизних средстава. Укратко, у Европској унији је повећана одговорност друштва према пољопривреди и обрнуто пољопривреде према друштву. Важну улогу у томе имају одговорно предузетништво и интелектуални капитал. Према Лисабонској агенди усвојеној 2000. године, Европска унија прелази на економију базирану на знању до 2010. године (Томић, 2003, 2007).

Ради бољег разумевања појма одрживости важно је разликовати мотиве (интересе) произвођача, потрошача хране и националних влада. На пример, основни мотив произвођача хране је **повећање профита и додатне вредности, потрошача, приступ квалитетнијој, безбеднијој и јефтинијој храни**, а националних влада **усклађивање интереса произвођача и потрошача, уз јавну бригу о природним ресурсима** – што је суштина одрживог развоја (Томић, 2003).

Шта је и зашто одрживи развој?

Светски привредни раст и развој су незаустављиви. Тржишна привреда и капитал – однос, показали су се до сада као највитаљнији друштвени однос и систем. Мултинационалне компаније се шире и освајају нова тржишта и ресурсе. Само је питање усклађености привредног раста и развоја, с једне стране и коришћења природних ресурса, с друге стране. Управо, тиме се бави теорија одрживог развоја. Консултовањем стручне литературе дефиниције одрживог развоја могу се свести на следеће: Одрживи развој је концепт засниван на међугенерациској праведности тј., садашња генерација не сме компромитовати могућност будућих генерација, да задовољавају „материјалне“ потребе и да уживају у здравој и лепој средини (Sandra S. Batie, 1989), или одрживи развој представља бригу о будућим генерацијама пропраћену питањем: Какав ће бити траг који ћемо оставити иза себе и по чему ће нас будуће генерације памтити? (Баћановић, 2004)

Проблеми одрживог развоја су заоштрени крајем 20-тог и почетком 21-ог века. Значајни су и у области производње хране. У овој области су током 20-тог века, посебно у његовој другој половини, развијане теорије које су често поитовећиване са митовима. R. Levins (1986) наводи и критикује 7 развојних митова. То су:

први, **радно интензивна пољопривреда је назадна, капитално и енергетски интензивна пољопривреда је напредна**. Овај мит је неодржив јер научно – стручно и мисаоно интензивна пољопривреда су такође радно интензивне, с тим што се интензитет активности помера са мишићне на мисаону супстанцу.

други, **диверзификованост је назадна, а монокултура напредна**. И овај мит је напуштен с обзиром да биодиверзитет постаје најважнији природни ресурс.

трећи, **ситан посед је назадан, крупан посед је савремен**. Савремен је онај посед на којем се може успоставити економски и агроеколошки оптимум (при којем су позитивни ефекти максимални, а негативни

минимални), и организовати фармерски начин производње, уз адекватну заступљеност биљне и сточарске производње.

четврти, **назадно је потчињавање природи, савремено је овладавање природном**. Треба се ослободити заблуде да човек може да победи природу. Човек је производ природе, и са њом мора мудро и тесно сарађивати.

пети, **народно знање је назадно, научно знање је модерно**. Да ли традиција и искуство стварани вековима могу бити нападни? То знање треба научним методама „оплеменити“, усавршити и подићи на виши научни ниво.

шести, **специјалисти су модерни, генералисти су нападни**. Поставља се питање како остварити синтезу између појединих специјалности. Где је граница између општости и посебности?

седми, **што је ужа област истраживања, то је модерније**. Да ли приоритет у истраживању дати атому, молекулу, ћелији или организму?

Потребна је демистификација ових митова и управо заговорници теорије одрживог развоја то и чине.

Одрживи развој и рурална подручја у Србији

Руралне средине (подручја) у Србији су наша компаративна предност у примени концепта одрживог развоја у области производње хране. Око 85% територије Србије чине рурална подручја. У њима живи око 45% становника Републике. У досадашњем развоју ова подручја су била занемарена и девастирана, првенствено у економском и демографском смислу речи, међутим, у еколошком не. На нама је да досадашњу **заосталост и девастираност** сеоских средина претворимо у нашу предност. То је неискоришћена шанса коју морамо искористити. Због тога је потребан заокрет према селу, пре свега, **развијни**, праћен финансијском подршком. Ово је европски тренд. У Салсбургу је 2003. године одржана конференција о руралном развоју. Формиран је и европски аграрни фонд за те намене. У Европској унији политика руралног развоја чини стуб број 2 / ЗАП. И код нас је у структури коришћења средстава Аграрног буџета, после 2003. године дошло до позитивних помака у издвајању средстава за рурални развој до 25% од укупних. Посебну пажњу све више завређује мултифункционални карактер пољопривреде и њен неробни карактер који може битно да увећа богатство фарми. У агроекономској литератури се поставља питање шта је аутпут мултифункционалне пољопривреде и како се вреднује?

Поред прехранбених производа, село нуди производе од дрвета, екстрактивне индустрије, домаће радиности и могућности организовања разноврсне непољопривредне производње. Поред производног аспекта села су места за одмор, рекреацију, туризам, живот, перманентни боравак и становање, и повремено уживање у природним лепотама, пејзажима, слушању цвркута птица, итд.

Литература

1. Baret P., Крај света за унуке, Новости, 3. децембар 2004. стр. 7;
2. Batie S. Sandra, 1990, Sustainable Development: Challenges to the Profession of Agricultural Economics, Економика пољопривреде, бр. 7-8, Београд. Наш превод – Рад је саопштен на пленарном заседању конгреса Америчке асоцијације аграрних економиста и објављен у American Journal of Agricultural Economics, No. 5, December, 1989;
3. Levins R., (1990), Science and Progress: Seven Developmental Myths in Agriculture, Економика пољопривреде, бр. 7-8, Београд. Наш превод – Monthly Review, Јул – август, 1986, стр. 13 – 29;
4. FAO, (2002), Rome, World Agriculture Torward 2015 – 2030, Summary report;
5. Поповић Весна, (2003), Европска аграрна подршка и одрживи рурални развој, Институт за економику пољопривреде, Београд;
6. Томић, Д., (1990), Одрживост пољопривредних система и правци напретка, Економика пољопривреде, бр. 7-8, Београд;
7. Томић, Д. и сарадници (2005), Земљиште – ресурс будућности, Економика пољопривреде, бр.4, Београд;
8. Томић, Д., (2003), Трендови истраживања у економици пољопривреде – европска искуства, тематски зборник: Развој и структурне промене аграрне привреде и руралних подручја, Пољопривредни факултет, Нови сад;
9. Томић, Д. и сарадници, (2007), Интелектуални капитал – кључни чинилац постизања конкурентне предности агропривреде Републике Србије, друштвено игнорисан, или не?, Економика пољопривреде бр. 1-2, Београд.

Примљено: 23.12.2006.

Одобрено: 30.03.2007.

UDC: 631.95:711.3

**SUSTANAIBLE AGRICULTURE – AS A BASE OF RURAL
DEVELOPMENT: EUROPEAN EXPIRIENCE**

Danilo Tomic¹, Vesna Popovic², Mirjana Suljmanac-Secerov³

¹ Institute of economics, Belgrade

² Regional Chamber of Economy, Novi Sad, Serbia

³ PSZ, Novi Sad

Abstract

In this paper authors are pointig on inetrtrelation between Sustanaible and Rural Development at the Global level. They are pointig especially on dynamical economic growth, growth of World population in the period 1900 – 2050, and necessity of economical growth and development, from one side and utilization natural resources, from other side. Authors emphasizes too, that sustainable agriculture and rural development are perspectives of European and Serbian Agriculture.

Key words: Sustainable, Village, Development, Resources.

Author's address:

Dr Danilo Tomić
Regionalna privredna komora
Mihaila Pupina 6-VII,
21000 Novi Sad
e-mail: filipt@nadlanu.com
dtomic@rpkn.co.yu
mobile: 065/8478965